

AUREL GURGHIANU, NOVELIST

Szabo Zsolt

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Although his work is largely made up of poems, Aurel Gurghianu wrote also a few books of prose. The whole creation which left us Aurel Gurghianu reflect the historical period that was part of this important romanian writer, after the Second World War , but also the thoughts , anxieties or relevant observations have not lost their validity . The poet`s tablets were the result of extensive editorial work and aesthetic searches that aspirations toward renewing his poetic creations, places them in the vicinity of poetry publishing.

Keywords: prozor, renewing, anxieties, validity, creations

Întreaga creație pe care ne-a lăsat-o Aurel Gurghianu reflectă perioada istorică din care a făcut parte acest important scriitor, de după al doilea război mondial, dar și gândurile, frământările sau observațiile pertinente care nu și-au pierdut valabilitatea. Tabletele poetului au fost rezultatul unei activități redacționale vastă iar căutările estetice respectiv aspirațiile spre înnoirea creațiilor sale poetice, îi situează publicistica în imediata vecinătate a poeziei. Marea parte a tabletelor publicate în revista „Steaua” și „Tribuna” au fost adunate și publicate în trei volume: *Terasa și alte confesiuni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978; *Carnet*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981 și *Anotimpurile cetății* (postum), Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988.

Primele două volume au apărut antum iar cel de-al treilea după trecerea în neființă a scriitorului, în același an în care Létay Lajos a tradus volumul de versuri a lui Gurghianu, intitulat *Az utcát hallgatom (Ascult strada)*¹. Dacă între omul și poetul Aurel Gurghianu există o sincronizare perfectă, același lucru îl putem spune și despre proza sa. Cele trei volume menționate anterior sunt alcătuite din crochiuri, note diverse, portete, interviuri, mărturisiri, reportaje, amintiri, pe care le putem identifica a fi un loc de refugiu al poetului în care ne mărturisește frământările sale sau observațiile sale despre creație. Toate cele trei volume s-au bucurat de o receptare critică favorabilă pentru Gurghianu dar și dificilă în același timp din cauza diversității exprimate de scriitor în volumele sale. Criticul literar Nae Antonescu apreciază volumul *Terasa și alte confesiuni* ca fiind „un jurnal liric de scriitor”². Acest volum este structurat în două părți: prima parte este *Terasa* iar a doua parte *Alte confesiuni*. „Cartea de față, avînd după cum s-a putut observa două părți, nu păstrează ordinea cronologică a materialelor publicate în *Steaua*. Toate articolele aflate sub titlul *Alte confesiuni* sînt anterioare *Terasei*. O prefigurează. Firesc ar fi fost să fi început cu ele. N-am făcut-o dintr-n capriciu de autor, *Terasa* însemnând pentru mine o etapă constantă a unor preocupări ce mi-au solicitat condeiul nu ocazional ci lună de lună (de la un moment dat).³

Terasa este un loc în care oamenii se relaxează, interacționează sau socializează. Tabletele din *Terasa și alte confesiuni* însumează aceste atribute ale unei terase. Scriitorul

¹Létay Lajos *Az utcát hallgatom*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, traducere în limba maghiară și postfață de Létay Lajos

²Nae Antonescu *Dimensiunile confesiunii în Viața românească*, p.58

³Aurel Gurghianu, *Terasa și alte confesiuni* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, pe copertă

relaționează cu cititorul prin faptul că își exprimă gândurile și sentimentele despre diferite situații, în mod direct, dorindu-se o relaxare a cititorului prin relatarea detaliată a fiecărei mărturisiri. Prima tabletă a volumului *Terasa și alte confesiuni* este intitulată *Ghicind în cafea*⁴ în care scriitorul ne face cunoștință cu Florence, chelnerița care îi servește cafeaua pe terasa unui bar de pe strada Horea, în vecinătatea redacției *Steaua*. În această primă tabletă Aurel Gurghianu face referiri la Salvador Dali, metafizică sau la trecătorii din acea dimineață în care scriitorul era mai atent ca altădată la tot ceea ce-l înconjoară precum reiese din atenția la detaliile cele mai nesemnificative.

Petru Poantă apreciază terasa lui Gurghianu ca fiind un „salon” sau chiar o tribună literară. În același articol din *Steaua*, Poantă concluzionează că „prozele din volum sunt de natură psihologică”⁵ iar terasa reprezintă un loc deschis, comunicant cu strada, cu oamenii în general. Într-o altă receptare critică identificăm terasa ca fiind „un simbol moral și filosofic al spiritului literar”⁶. Ea înseamnă studiu al gândirii și vieții, treaptă a spiritului. Tot C. Zărnescu apreciază terasa ca fiind „o tribună artistică a unor idei inovatoare, dinamice, cotidiene”⁷. După cum am menționat anterior, receptarea critică a volumului *Terasa și alte confesiuni* a fost destul de vastă și pertinentă în ceea ce privește conținutul tabletelor din acest volum. Însuși Gurghianu ne mărturisea în numărul 1 al revistei *Steaua*, din ianuarie 1974 că tabletele sale „se nasc, aș dori, din observație și nu din preconcepute idei”.

Aurel Gurghianu ar fi fost fără doar și poate un jovial, un causeur de cafea (joasă, dar și înaltă). Așa s-a născut de fapt *Terasa* (rubrica de la *Steaua* și cartea cu acest titlu), prilej, loc și timp (berechet) pentru vorbe jucate pe marginea unei înțelepciuni lipsite de ostentație. Evadând pe „terasa” sa (care era și a unora dintre noi, cei care l-am însoțit adeseori), poetul se elibera de tot ceea ce nu credea că avea rost să fie trecut în poezie. Obligat să stea pe loc în vers (metafora statică), dar împătimit fiind de mișcare (fîrea lentă, la pas). Aurel Gurghianu punea dincolo de poezie restul ființei sale. Dar, desigur, nu decădea nicicând în proză (prozaic), ci eschiva direcția spre Vispacesta fiind un semn, o urmă, o umbră a perpetuității. De aceea nu am cum să renunț la câteva vorbe cu care l-am definit acum 15 ani: „Așa încât rămâne în vigoare: a se vedea, spre seara unui oraș, umbra unui vechi prieten adunând pe umeri poverile albe ale străzii, de fiecare dată aceleași, de fiecare dată altele. Înfășurat într-o manta de pulbere cenușie ca asfaltul, dar cu miros de câmp, purtând în mână o umbrelă închisă, închipuind un toiag de drum arhieresc, cu care pipăie drumul, fără să-l lovească, cu privirea aproape oprită, pentru că prea bine cunoaște urma pașilor săi, Aurel Gurghianu nu pășește, ci visează mersul.”⁸

Terasa și alte confesiuni reprezintă și pentru Ion Simuț o „răzbunare a tăcerilor compacte, răzbunare a gândurilor mocnite, un document prețios pentru a cunoaște atitudinea și credințele unui poet altfel atât de reținut și discret”⁹.

Prima parte a volumului *Terasa și alte confesiuni* însumează 42 de relatări ale scriitorului din culisele actului poetic. Este de remarcat faptul că această primă parte se adresează unor cititori culți, cunoscători de literatură, istorie sau filosofie, deoarece Gurghianu face dese referiri la artă, personaje istorice importante cum ar fi Hanibal, Cimerul de ametist, sau Mihai Viteazul. Gurghianu ne mai mărturisește că „poetul înflorește în vârstele sale. Poetul nu se teme de timp. El și-a înscris numele singur prin anii care i-au marcat bucuriile și

⁴ Aurel Gurghianu, *Terasa și alte confesiuni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p.6

⁵ Petru Poantă, *Terasa și alte confesiuni* în *Steaua* nr. 6, iunie, 1978, p.37

⁶ C. Zărnescu, *Terasele unui poet* în *Steaua* nr. 12, 1984, p.27

⁷ idem

⁸ Valentin Tașcu, *Aurel Gurghianu*, în *Convorbiri literare* nr. 2, 1982, p.14

⁹ Ion Simuț, *Aurel Gurghianu - Terasa și alte confesiuni* în *Familia* nr.1, 1979, p.2

angoasa.”¹⁰ Autorul dispune de o gamă largă de modalități artistice demonstrate prin notațiile care se fac pe un ton sec, colocvial, până când cititorul cade brusc în mrejele discursului liric unde pot fi identificate, cu ajutorul fanteziei, o suită de simboluri și semnificații. În *Adrese cu destinații disjuncte* din *Terasa și alte confesiuni* (1978) identificăm un limbaj ludic folosit de scriitor „ Stau la o masă singur, obsedat de lipsa îndepărtatei Florence. Această blondă nu mai apare demult cu cerșuțele ei de cafea. Fată de ape, cu picioare lungi, semănând cu nufărul palid, prin absența ei ne face melancolici (...) Dacă s-ar ivi acum, îmi zic, i-aș pune în fiecare buzunar al șorțului câte un șoricel alb (văd eu cum aș face rost de rozătoare) ca s-o aud cum țipă, deși n-o văd pe Florence într-o asemenea postură. Stați băieți acasă și scrieți cărți. O pasăre îmi spune că Florence s-a măritat”.

O altă modalitate artistică de efect pe care o întâlnim la Gurghianu este acea trecere bruscă, surprinzătoare de la o realitate la alta, de la real la imaginar așa cum se întâmplă în fragmentul următor: „ Fluieră mierlele, se bat cap în cap guguștiucii; e acum vară, nu-ți cad încă pe creștet castanele. Stai în apropierea statuii unui mare poet sau lângă cea a unui mare prozator. Te uiți la silueta, la ochii, la fruntea spiritualizată a poetului și-ți vin în minte niște lucruri din vremea în care l-ai cunoscut, căci ai avut fericirea să-i auzi glasul și să-i strângi mâna. Bлага, imortalizat de sculptorul Ladea, nu mai trece astăzi pe străzi. A înghețat în tunica de bronz, hărăzită puținilor aleși din această lume.”¹¹ Portretele au o dinamică proprie, chipurile sunt vii, surprinse în acțiune, cum este și cel al profesorului uniuersitar clujean D. Popovici: „ Iată-l pe D. Popovici, savantul cu minte ascuțită, pus pe o superioară zeflema, poate pentru a ne scoate din inerție, înălțînd dar și dărîmînd cu vorba lui un turn, cum ai pocni și ai prăbuși cu degetul un castel din cărți de joc.”¹²

Tabletele lui Gurghianu sunt născute din dorința de a comunica și altfel decât prin vers. Universitarul clujean Ion Vlad consideră că singuraticul caută un interlocutor, nu singuraticul de profesie, ci acela care și-a asumat „singurătățile necesare și vitale” ale scrisului.¹³ Putem concluziona că Gurghianu a scris aceste tablete nu pentru a se confesa în mod deosebit, ci pentru a comenta spectacolul vieții din distribuția căruia face parte și scriitorul. Întâlnim și dialoguri imaginare, unele la limita absurdului:

- „- Care dintre așa-zișii tineri vă displac cel mai mult?
- Pletoricii
 - Alte explicații?
 - Nu există.
 - Dar poezia, bucata cea mai des răspîndită, și care nu v-a plăcut, care e?
 - Moartea căprioarei.
 - (!)
 - Ce concluzii putem avea, așadar, referitor la tineri?
 - Răspund ca unul ce-și trage cămașa cînd pe cap, cînd pe mîneacă...”¹⁴

Lectura integrală a celor trei volume de proză evidențiază neliniștile unei conștiințe de a schimba realitatea sufocantă. Poetul trăiește o multitudine de stări sufletești. Deseori trece de la ironia subtilă sau delicată a observației la aciditate sau mânie, de la detașare sau melancolie

¹⁰ idem *Terasa...* p.8

¹¹ ibidem *Terasa...* p. 194

¹² ibidem *Terasa...* p. 8

¹³ Ion Vlad, *Jurnalul unui scriitor*, în *Tribuna* nr. 33, 1981, p.3

¹⁴ ibidem *Terasa...* p. 34

resemnare la polemic acută.¹⁵ Ioan Nistor a realizat o grupare a tabletelor lui Gurgianu, după un criteriu thematic, cu precizarea însă că deseori se întâmplă să coexiste pe aceeași pagină cele mai diverse teme.

O primă grupă ar putea fi, precizează criticul, aceea care vizează domeniul vieții literare; a doua categorie de tablete este aceea în care inențiile artistice sunt proeminente; a treia, cuprinde însemnări cu caracter documentar, autobiografic, notă de călătorie, amintiri, consemnări, diverse efectuate cu ocazia unor excursii prin țară ori prin străinătate; o ultimă grupă de tablete, a patra, ar fi aceea a implicării directe în cotidian, în realitatea proximală a „străzii”.¹⁶

Viața literară pentru Aurel Gurgianu însemna ore în șir în redacția revistei *Steaua*, în primul rând, precum și multe alte ore petrecute în universul creației sale care putea fi oriunde și în orice împrejurare. De pildă, în *Seară de august* (Terasa și alte confesiuni, 1978) Gurgianu începe această tabletă pe un ton familial cu ajutorul căruia îl invită pe cititor, în propria-i manieră, în universul său banal, ar zice scriitorul, dar detalierea amănunțită a contextului și relatarea ludică accentuează respectul scriiturului pentru cititorii săi. „Ce bine e că-n seara aceasta telefonul meu e mut ca un lemn ud și că băieții n-au venit să mi-l reape. Mi-a rămas șansa de a-mi scrie rubrica, înainte ca Veronica, dactilografa noastră unică, să plece în concediu”. Pozițiile scriitorului, în contextul complex al vieții și creației, sunt antitotalitare. El nu s-a rușinat să abordeze adevărurile crude ale momentului.

Confruntările de idei sparg monotonia și declanșează efervescența ideilor. O trăsătură de caracter a omului de litere la care ține foarte mult este demnitatea. În același timp, Gurgianu pledează pentru ideea de grup literar, nu ca mediu propice uniformizării ci ca prilej al diversității. În tableta *Moravuri* (Terasa și alte confesiuni) sunt abordate acele aspecte morale pe care le ridică scrisul, importanța actului creator și responsabilitatea celui aflat în fața colii albe de hârtie: „Ca să răspund la întrebarea pe care mi-am pus-o adeseori, ce detest mai mult în practica vieții noastre literare, voi spune în primul rând *opacitatea* voită, programatică, deci condusă de un interes egoist, față de ceea ce simțim că ne depășește, sau că nu vine în atingere cu schema noastră prestabilită, atunci când e vorba de valori neîncadrabile într-un joc al bursei pe piața literară.” În aceeași tabletă, Gurgianu vorbește despre rigiditatea cu care sunt primiți noii poeți, aceeași cu care s-au confruntat și Arghezi, Bacovia, Blaga sau Barbu. Și ei erau „inaccesibili” la un moment dat dar au reușit prin talentul lor și cu ajutorul condeiului jun să despartă apele de uscat, adică să implementeze câteva principii de artă menite să conducă literatura pe diferite căi.

Scepticismul în ceea ce-i privește pe noii scriitori poate fi identificat și la Gurgianu care încheie tableta într-un mod ironic la adresa tinerilor absolvenți de facultate care s-ar apuca de tradus manuscrisele încredințate de Baconsky și ar folosi termeni nepotrivii valorii acelor manuscrise. Într-un interviu acordat lui Mikó Ervin, Aurel Gurgianu declara că și-a descoperit o nouă vocație și anume cea de prozator, cu ajutorul căreia poate stabili relații mai firești cu lumea înconjurătoare: „M-am amoretat de tableta literară care mă poate exprima mai direct, în formule mai inedite, în dialogul cu realitatea imediată”.¹⁷

Volumul *Anotimpurile cetății* (1988) însumează 90 de tablete care prin substanța lor lirică, prin limba comună a poeziei, egalează performanțele poetice dintre cele mai notabile. În acest volum al scriitorului, intențiile artistice sunt proeminente, caracterizate de o tentă suprarealistă care însumează imagini sau dialoguri când triste, când ironice sau absurde

¹⁵ Ioan Nistor, *Aurel Gurgianu, Poezia cotidianului*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2015, p. 146

¹⁶ idem, p.152

¹⁷ Mikó Ervin, *Întâlnire cu anul 2000*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 63

pealocuri (*Să pansezi o garoafă*). Interviu acordat jurnalistului Mikó Ervin, din care am citat anterior, este reprodus în totalitate în acest volum de tablete. Titlul, ironic poate, *Cine ești dumneata?* este urmat de un tir de treisprezece întrebări care alcătuiesc un curriculum vitae, succint, precum îi cere Mikó. *Întâlniri cu anul 2000* este titlul interviului publicat la editura Dacia, în 1989 și reprezintă un punct de plecare în creația aurelgurghiană¹⁸ și o dezvoltare a naturii scriitorului în ceea ce privește literatura și activitatea sa literară.

A doua tabletă din volumul de proză îi este adresată bunului prieten al scriitorului, Létay Lajos cu ocazia împlinirii a unui număr de ani, neimportant pentru Gurghianu. În cele două pagini, scriitorul își exprimă admirația față de activitatea literară a poetului maghiar și notează elementele comune pe care le dezbate și el în creațiile sale: „Casa natală, prietenii, bătrînii, cimitirul satului, „cele două fete care stau pe mal”, „frunzarul tresărind cu geana somnoroasă”(…) pînă la femeia din tramvai purtînd în pîntec viitorul prunc, ori pînă la viziunea noilor orașe, toate ne sînt identice – pentru că ființa noastră s-a pătruns de ele și le exprimă în limba fiecăruia.”¹⁹ Prietenia lui Gurghianu cu Létay Lajos este descrisă de scriitor ca fiind una puternică, bazată pe respect reciproc, muncă și colaborare, în pofida faptului că cei doi își exprimau gândurile în două limbi diferite.

Gurghianu mai notează faptul că asemenea creațiilor sale literare, pe o anumită spirală, poezia lui Létay Lajos se citadinizează. Orașul lui intră sub incidența condeiului iar prisma sufletească răsfîrînge cu claritate contururi și forme, culori definitorii ale transformărilor cotidiene, raportate la epoca în care trăiau. Un alt bun prieten al lui Gurghianu și mentor în același timp a fost A.E. Baconsky căruia îi dedică, asemenea prietenului maghiar, o tabletă în care își exprimă surprinderea în ceea ce privește expoziția de lucrări plastice ale poetului A.E. Baconsky. Notează că „nu se bănuia poate disponibilitatea sa pentru o asemenea artă, gestată în tăcere, neanunțată, făurindu-se într-un plan secund, în umbra scriitorului ce strălucea prin verb. Și totuși, cum se poate vedea astăzi, pasiunea pentru pictură l-a însoțit de-a lungul anilor, i-a absorbit o parte din multilateralul său talent, și iată, ne găsim în fața unui artist cu totul original, cu o viziune a culorii și desenului proprie, cum numai Baconsky putea fi în toate.”²⁰

În volumul intitulat *Carnet* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981) sunt adunate un număr de 78 de tablete literare, majoritatea cuprind însemnări cu caracter autobiografic, documentar. Ele se constituie în documente ale trecerii prin viață a omului de cultură care a fost Aurel Gurghianu și reprezintă surse utile de informații atât despre omul cât și despre scriitorul Gurghianu. Câteva trăsături ale portretului propriu pot fi totuși deduse. Poetul apare „ca un sentimental vindecat, dar cu cicatricile încă vizibile, un citadin cvasimodern, dar constituit pe un fond rural solid și sănătos, de o ireproșabilă moralitate și seniorială seriozitate. În același volum, scriitorul este irepresibil și pus pe șotii. Acolo unde liniile autoportretului lipsesc, ele au fost trasate de cei care l-au cunoscut.”²¹

Evocarea frumosului citadin este omniprezentă în acest volum precum și vegetația luxuriantă a orașului dar și fauna umană pestriță.

Ochiul atent al scriitorului descoperă frumosul dar și urâtul deopotrivă. Nu favorizează nicio categorie estetică, realitatea înconjurătoare este prezentată cu lux de amănunte, cu o tehnică a descrierii amănunțite care ne duce cu gândul la Balzac sau Călinescu.

¹⁸ Ioan Nistor, *Aurel Gurghianu, Poezia cotidianului*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2015, p. 150

¹⁹ Aurel Gurghianu, *Anotimpurile cetății*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, pp7-8-9

²⁰ idem, p.30

²¹ ibidem, p.153

Numeroase exemplare umane care au eschivat forja culturii sunt descrise în mod ironic, accentuându-li-se latura de epatare într-o societate în care artificiile comportamentale sunt de prisos. De pildă, în *Episoade (Carnet, 1981)* scriitorul înregistrează limbajul bolnav de incultură al străzii dar nu lipsește însă finețea pedagogică, dublată de gustul pentru aforisme. Gurgianu este generos chiar și atunci când împunge cu vorba, e sever în principii, uneori grav, dar fără didacticism ori pedanterie. Privirea lui este a unui moralist, sentința a unui înțelept, este un spirit complex, cu viața însăși iar fraza îi aparține unui meșter al cuvântului.²²

BIBLIOGRAFIE

- Gurgianu, Aurel, *Terasa și alte confesiuni*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978
 Gurgianu, Aurel, *Anotimpurile cetatii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988
 Boldea, Iulian, *Scriitori români contemporani*, Editura Ardealul, Târgu-Mureș, 2002
 Cistelecan, Al., *Poezie și livresc*, Editura Cartea Românească, București, 1987
 Nistor, Ioan, *Aurel Gurgianu, Poezia cotidianului*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2015
 Negrici, Eugen, *Figura spiritului creator*, Editura Cartea Românească, București, 1978
 Pantea, Aurel, *Literatura onirică. Aplicații în poezia românească*, Editura Universitatea
 1 Decembrie 1918 Alba Iulia, Alba Iulia, 2004
 Piru, Al., *Poezia românească contemporană*, Vol.II, Editura Eminescu, București, 1975
 Poantă, Petru, *Modalități lirice contemporane*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1973
 Poantă, Petru, *Radiografii (I)* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983
 Poantă, Petru, *Radiografii (II)* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983
 Victor, Felea, *Reflexii critice*, București: E.P.L., 1968;
 Victor, Felea, *Secțiuni*, București: Cartea Românească, 1974;
REFERINȚE CRITICE ÎN PERIODICE
 Adrian Marino, *Aurel Gurgianu: „Biografii sentimentale”* în „Contemporanul”, nr.25
 (1965)
 V. Ivăncescu, *Aurel Gurgianu* în „Luceafărul”, nr.47 (1967)
 Eugenia, Tudor, *Pe drumul unui poet tânăr* în „Viața Românească”, nr.8 (1954)

²² ibid, p.155